

บทวิจารณ์หนังสือ: One Dimensional Woman

ภาคิน นิมนานนวงศ์
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

Nina Power. (2009). *One Dimensional Woman*. Winchester, UK: Zero Books. 74 pages

ในโลกยุคหลังประวัติศาสตร์ (Fukuyama, 1992) ทุนนิยมภายใต้หน้ากากของเศรษฐกิจเสรีนิยมใหม่ได้ผันตัวกลายเป็นจักรกลที่แทรกซอนเข้าไปกำกับควบคุม และ “เล่น” กับร่างกาย ความคิด ชีวิต และการทำงานของมนุษย์อย่างเข้มข้นขึ้นเรื่อยๆ ผลลัพธ์ที่สะท้อนถึงอิทธิพลอันทรงพลังของระบอบดังกล่าว คือ การที่กลไกหลักที่คอยขับเคลื่อนระบอบทุนอย่างการบริโภคสินค้า ได้กลายเป็นเครื่องมือเอนกประสงค์สำหรับการต่อต้านผลร้ายนานัปการของระบอบทุน ไม่ว่าจะเป็นการต่อต้านความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ การกดขี่ขูดรีดแรงงาน ไปจนถึงความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อม ฯลฯ (Mukherjee and Banet-Weiser, 2012) จนอาจกล่าวได้ว่า ในโลกร่วมสมัยไม่ใช่เพียงใครๆ ก็บินได้ แต่ใครๆ ก็ยังเป็นนักกิจกรรมทางสังคมได้ด้วยการบริโภค

แม้นักวิชาการบางคนจะเผยให้เห็นถึงด้านมืดและความมั่งง่ายของการต่อสู้กับความล้มเหลวของระบอบทุนนิยมด้วยการบริโภคสินค้า (The RSA, 2010) แต่สิ่งที่ยากจะปฏิเสธคือการบริโภคสินค้าได้กลายเป็นองค์ประกอบที่แยกไม่ออกจากชีวิตประจำวันของเรา บางคนจึงอาจมองว่าสิ่งสำคัญไม่ได้อยู่ที่การต่อต้านการบริโภค แต่ว่าจะเป็นการบริโภคโดยตระหนักรู้ แต่ทุนนิยมได้ทำให้การตระหนักรู้กลายเป็นฉลากติดสินค้าที่เราหาซื้อได้ตามท้องตลาด มากไปกว่านั้น การตระหนักรู้ยังเป็นสิ่งที่ซับซ้อนยิ่งในโลกที่เต็มไปด้วยข้อมูลข่าวสารที่ไม่มีทางรู้ว่าจริงหรือไม่จริง และต่อให้เราเชื่อว่าเรื่องใดเป็นเรื่องจริง เราก็ยังคงมีทางเลือกในการ “ทำเป็น” ไม่รู้ว่าตัวเองรู้ โดยเฉพาะเมื่อบางเรื่องที่เราขัดแย้งกับความรู้เดิมที่เคยมี ขัดต่อวิถีชีวิตอันปกติสุข หรือทำให้ชีวิตประจำวันวุ่นวายขึ้น ขำร้ายยังอาจ

เป็นสิ่งที่ยากเย็นเกินกว่าที่คนตัวเล็กตัวน้อยอย่างเราจะเปลี่ยนแปลงแก้ไขด้วยวิธีการใดๆ โดยไม่ต้องเสี่ยงจะทำให้ชีวิตที่ราบรื่นของเราสะดุดลง ในแง่นี้ การบริโภคสินค้าจึงเป็นวิธีที่ประจวบเหมาะกับความเงื่อนไขของเราแต่ละคน เพราะนอกจากจะเปิดโอกาสให้เราต่อสู้กับความเลวร้ายที่เรารับรู้ได้อย่างไม่ต้องเงินอายุ การต่อสู้ด้วยการบริโภคยังทำให้เราสามารถรักษาความต่อเนื่องของตัวตนให้อยู่ในสถานการณ์ปกติต่อไป (Badiou, 2005) โดยไม่ต้องแตกหัก ทั้งยังมีความปลอดภัย และไม่ทำให้ “ใคร” เดือดร้อน

ความอ่อนกประสงค์และธรรมชาติของการบริโภคสินค้า ซึ่งสอดรับกันดีกับเรื่องเล่าเกี่ยวกับสัญนิยมของทุน (Fisher, 2009) ที่บอกเราให้เชื่อว่าไม่มีทางเลือกอื่นใดนอกเสียจากทุนนิยม ทำให้การบริโภคสินค้าไม่ได้เป็นเครื่องมือเย้ยหยันทางศีลธรรมที่เป็นที่นิยมเฉพาะในหมู่นักเคลื่อนไหวด้วยการบริโภคอย่างตระหนักรู้ แต่ยังคงกลายเป็นเครื่องมืออันฉาบฉวยในการปลดปล่อยผู้หญิงจากการกดขี่ของสังคมทุนนิยมชาย (masculinist-capitalist society) ตามอุดมคติของแนวคิดสตรีนิยมอีกด้วย

นิน่า พาวเวอร์ (Power, 2009) นักเคลื่อนไหวและนักวิชาการด้านสตรีนิยม ประจำมหาวิทยาลัยรอแฮมป์ตัน (Roehampton University) ได้ตั้งข้อสังเกตถึงประเด็นนี้และชี้ให้เห็นถึงสายสัมพันธ์อันสลับซับซ้อนและแปลกประหลาดระหว่างภาพลักษณ์ของสตรีนิยมในยุคปัจจุบัน การปลดปล่อยผู้หญิงจากสังคมทุนนิยมชาย และการบริโภคสินค้าในสังคมทุนนิยมร่วมสมัยไว้ในหนังสือขนาดสั้นเรื่อง **One Dimensional Woman**

ภายในบทย่อยๆ 14 บท นิน่าอธิบายว่าปัญหาของสตรีนิยมในยุคปัจจุบันเกี่ยวโยงกับสังคมแห่งการบริโภคอย่างไม่ต้องสงสัย เธอตั้งต้นการวิพากษ์วิจารณ์ความบิดเบี้ยวของสตรีนิยมร่วมสมัยในระบอบทุนนิยมด้วยการหยิบยืมแนวคิดของเฮอริเบิร์ต มาร์คุส (Marcuse, 1964) นักปรัชญาชาวเยอรมัน ผู้เขียนหนังสือเล่มสำคัญชื่อ “มนุษย์มิติเดียว” (One-dimensional man) ไว้ในช่วงทศวรรษที่ 1960 ในหนังสือเล่มดังกล่าว มาร์คุสเปิดโปงให้เห็นถึงयोगยุทธ์ทางอุดมการณ์ของสังคมอุตสาหกรรมที่หลอกลวงให้มนุษย์ที่อยู่ภายใต้การครอบงำของความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี คิดไปว่าตัวเองเป็นอิสระ ทั้งที่จริงพวกเขายังคงถูกขูดรีดและครอบงำ

อยู่ภายใต้ความสัมพันธ์ของการผลิตและการบริโภค ซึ่งค่อยๆ ลดทอนความคิด วิพากษ์และกำราบพวกเขาให้ยอมจำนนต่อระบบในท้ายที่สุด

สำหรับนิน่า เธอเห็นว่าข้อสังเกตของมาคัสยังคงอธิบายสถานการณ์ที่เกิดขึ้นกับสตรีนิยมร่วมสมัยได้เป็นอย่างดี เพราะดูเหมือนสตรีนิยมจะค่อยๆ สูญเสียความเป็นการเมืองและความหมายของการต่อสู้บนฐานคิดเชิงทฤษฎีที่ตั้งคำถามอย่างขูดรากถอนโคนกับการครอบงำของสังคมทุนนิยมนิยมชาย ไปสู่การยกย่องภาพตัวแทนของผู้หญิงที่ประสบความสำเร็จในสังคมทุนนิยมนิยมชาย ให้กลายเป็นวีรสตรีของผู้หญิงทั้งมวลและเหมารวมว่าคนเหล่านี้ต่างเป็น “เฟมินิสต์” ที่ผู้หญิงทุกคนควรควรเคารพยกย่อง

สถานการณ์ที่เราเผชิญอยู่ในตอนนี้จึงเป็นความเข้าใจอันคลาดเคลื่อนที่ว่า ผู้หญิงคนใดก็ตามที่สามารถก้าวไปยืนอยู่ในโลกของ “ความเป็นชาย” ได้อย่างภาคภูมิ ก็สามารถนับว่าเป็นตัวแทนของแนวคิดสตรีนิยมได้ทุกคน นับวันนิยามของสตรีนิยมจึงยิ่งขยายครอบคลุมผู้หญิงจำนวนมากที่ไม่จำเป็นต้องมีความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับสิ่งที่เรียกว่าสตรีนิยมมาก่อน หรือไม่ก็เพียงเข้าใจสตรีนิยมอย่างคับแคบว่าหมายถึงการประท้วงวิพากษ์วิจารณ์ “ผู้ชาย” (men) มิใช่ “สังคมนิยมชาย” (patriarchy) รวมทั้งเรียกร้องสิทธิอำนาจในการให้ผู้หญิง โดยไม่ตระหนักว่าตนเองได้ผลิตซ้ำการกดขี่ผู้หญิงกลุ่มอื่นๆ และกดขี่คนเพศสภาพใดๆ ก็ตามที่ตกเป็นเหยื่อของสังคมทุนนิยมนิยมชายเหมือนกัน

ด้วยเหตุนี้ จึงไม่น่าแปลกใจที่ทุกวันนี้ เรามีโอกาสได้เห็นภาพตัวแทนของ “เฟมินิสต์” หลากหลายรูปแบบ ทั้ง “เฟมินิสต์” ที่ประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน แต่ทั้งชีวิตกลับพร้อมสยบยอมให้กับสังคมนิยมชาย “เฟมินิสต์” ที่สนับสนุนการทำสงครามโดยอสังสิทธิและความเท่าเทียมของผู้หญิง ไปจนถึง “เฟมินิสต์” ที่ตระหนักดีถึงความเลวร้ายโดยสันดานของผู้ชาย แต่ตัวเองก็ยอมรับว่า “ยังไม่ว่างพอแล้วผู้หญิงก็ต้องมีผู้ชาย จะร้ายจะดีก็ต้องมีไว้ประดับกาย เสื้อผ้า กระเป๋า รองเท้า ยังหาใส่ตัวได้ จะมีผู้ชายห้อยท้ายอีกซักคนก็คงไม่หนักอะไร” (พัชรศรี เบญจมาศ, 2546: 140)

นิน่าตั้งคำถามที่น่าสนใจว่าเหตุใดภาพแทนของสตรีนิยมร่วมสมัยจึงผูกโยงกับภาพลักษณ์ของผู้หญิงในรูปแบบข้างต้น เหตุใดสตรีนิยมจึงตกเป็นเครื่องมือ

มือของคนอย่างซาร่าห์ เพลิน (Sarah Palin) ที่ในอดีตเคยต่อต้านแนวคิดสตรีนิยม แต่ปัจจุบันกลับอ้างความเป็นสตรีนิยมและสิทธิสตรีในการสร้างความชอบธรรมให้กับการทำสงครามซึ่งมักเข้าใจกันว่าเป็นพื้นที่ของความเป็นชาย เหตุใดสตรีนิยมจึงถูกโยงอย่างแนบชิดกับสิ่งที่เธอเรียกว่า “ผู้หญิงมิติเดียว” กล่าวคือเป็นผู้หญิงที่สามารถซื้อหา “กระเป๋าราคาแพงและอุปกรณ์ช่วยสำเร็จความใคร่ทางเพศ” ได้ด้วยตนเอง เป็นผู้หญิงที่ต้อง “มีงานทำ มีห้องพัก และมีผู้ชายที่พวกเธอควบคุมได้” อยู่ในกำมือ (Power, 2009: 1) เพื่อไขคำตอบจากคำถามข้างต้น เธอเสนอว่าเราจำเป็นต้องเข้าใจความเปลี่ยนแปลงบางประการที่เกิดขึ้นกับการทำงาน เซ็กส์ และการเมืองของผู้หญิงในสังคมทุนนิยมนิยมชาย

นิน่าเสนอข้อโต้แย้งสำคัญว่าในปัจจุบัน สตรีนิยมได้ตกอยู่ใต้อาณัติของจักรวรรดินิยม บริโภคนิยม และอุดมการณ์ของการทำงานที่ค่อยๆ แยกขาดจากความเป็นการเมืองมากขึ้นทุกที ในประเด็นแรก เธอเห็นว่า ซาร่าห์ เพลินและลอรา บุช (Laura Bush) รวมถึงผู้หญิงจำนวนมากที่ออกโรงสนับสนุนสงครามในตะวันออกกลางโดยอ้างเรื่องการปลดปล่อยผู้หญิงจากการครอบงำของสังคมนิยมชายในโลกอิสลาม เป็นตัวอย่างที่ดีที่สะท้อนว่าสิทธิสตรีถูกใช้อย่างเลือกปฏิบัติโดยพวกจักรวรรดินิยมอย่างไรบ้าง ขณะเดียวกัน เราอาจเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างจักรวรรดินิยมกับบริโภคนิยมได้ดียิ่งขึ้น เมื่อพิจารณาถึงประเด็นเรื่องการอ้างสิทธิของผู้หญิงในการสั่งห้ามคลุมฮิญาบในประเทศฝรั่งเศส อแล็ง บาดียู (Alain Badiou) นักปรัชญาชาวฝรั่งเศสได้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้ว่า

“ฮิญาบเป็นสิ่งต้องห้ามเพราะมันเป็นสัญลักษณ์ของอำนาจของผู้ชายเหนือเด็กสาวและผู้หญิง เราจะลงโทษผู้หญิงที่ยังดื้อดึงสวมฮิญาบอยู่ พุดง่าย ๆ คือ เด็กสาวหรือผู้หญิงเหล่านี้ถูกกดขี่ ฉะนั้น พวกเธอจึงต้องถูกลงโทษ มันก็เหมือนกับการกล่าวว่า ‘ผู้หญิงคนนี้ถูกข่มขืน ดังนั้นก็เลยเอาหล่อนไปเข้าคุกซะ’” (Alain Badiou, 2004 อ้างใน Power, 2009: 13)

พูดอีกอย่างหนึ่ง บาดียูมองว่าการห้ามคลุมฮิญาบสะท้อนว่าเสรีภาพในการเลือกของสังคมทุนนิยมมีข้อจำกัดอย่างยิ่ง เพราะในขณะที่ผู้หญิงในหลายๆ คนจะมีความสามารถในการเลือกแม้กระทั่งการเลือกจะลดทอนตัวเองให้กลายเป็นสินค้า แต่หญิงสาวชาวมุสลิมกลับตกเป็นเหยื่อโดยสมบูรณ์แบบในสายตาของทุน

ปัญหาของเรื่องนี้ในสายตาของบาติยูอยู่ตรงที่ว่า ไม่ว่าจะเลือกได้โดยเต็มใจหรือไม่ ผู้หญิงมุสลิมเหล่านี้กลับไม่ยอมเดินตามตรรกะของทุนที่มุ่งหมายจะทำให้เรือนร่างของผู้หญิงเป็นสินค้า สิทธิและเสรีภาพของผู้หญิงจึงถูกใช้เป็นข้ออ้างเพื่อการจัดแสดงร่างกายของผู้หญิงต่อสายตาของผู้อื่น ร่างกายอันเป็นสินค้าที่มีมูลค่าสูงมากต่อทั้งอุตสาหกรรมทางเพศ อุตสาหกรรมบันเทิง และอุตสาหกรรมนางงาม (Mears, 2011) ด้วยเหตุนี้ การเปิดเผยเรือนร่างเป็นการเลือกที่ถูกต้องสำหรับสังคมทุนนิยมนิยมชาย ขณะที่การเลือกปิดบังร่างกายของตนเป็นทางเลือกที่ผิดและเลือกไม่ได้ การคลุมฮิญาบจึงเป็นสิ่งที่ต้องห้าม

ข้อเสนอดังกล่าวคล้ายคลึงกับสิ่งที่ Renata Salecl (2011) นักปรัชญาชาวสโลวีเนียเรียกว่า “ทราชของทางเลือก” (Tyranny of Choice) กล่าวคือ สังคมทุนนิยมบริโภคนิยมทำให้ชีวิตของผู้คนสังคมเต็มไปด้วยตัวเลือกนานาชนิดและบีบให้พวกเขาต้องเลือกและรับผิดชอบต่อการเลือกของตน ทั้งในเรื่องที่สำคัญต่อชีวิตอย่างเช่น การทำงาน หรือ การศึกษา ไปจนถึงเรื่องเล็กๆ น้อยๆ เช่น เยนนี้จะไปทานอาหารที่ไหน จะแต่งตัวอย่างไรไปปาร์ตี้คืนนี้ดี พรุ่งนี้จะเลือกรองเท้าคู่ไหนใส่ไปทำงาน ฯลฯ

กระบวนการผลิตตัวเลือกและหลอกให้คิดว่าการเลือกเกิดขึ้นด้วยเจตจำนงของเราเองล้วนๆ เป็นขั้นตอนสำคัญในการทำให้ผู้คนหลงวนเวียนอยู่กับการรับผิดชอบในการตัดสินใจที่อาจผิดพลาดของตัวเอง ทั้งที่การตัดสินใจต่างๆ ไม่ได้เกิดขึ้นอย่างเป็นอิสระ ขณะเดียวกัน ตัวเลือกที่ดูเหมือนมีอยู่มากมายนั้นกลับมีอยู่อย่างจำกัดและได้รับการจัดสรรมาแล้วว่าอะไรที่เลือกได้หรือเลือกไม่ได้ เราจึงไม่สามารถเลือกอะไรบางอย่างเพราะการเลือกในสิ่งที่ห้ามเลือกเป็นการละเมิดกฎเกณฑ์และมักลงเอยด้วยการถูกลงโทษ ยิ่งไปกว่านั้น Salecl ยังชี้ให้เห็นว่าการหมกมุ่นวุ่นวายอยู่กับการเลือกบริโภคสินค้าหรือ “ไลฟ์สไตล์” ของตนอย่างไม่มีที่สิ้นสุดนี้เองที่ได้ตัดตอนจินตนาการที่เราไปถึงสังคมอื่นๆ ทำให้เราไม่มีเวลาพอจะนึกคิดถึงการสร้างสังคมที่ดีกว่าในรูปแบบอื่น หรือไม่รู้ว่าการเผชิญหน้ากับความเลวร้ายของระบบในปัจจุบันด้วยการสร้างโครงสร้างทางสังคมใหม่ๆ จะเกิดขึ้นได้อย่างไร

อีกด้านหนึ่ง นิน่าซีซวนให้เห็นว่า ความสัมพันธ์ระหว่างกระแสบริโภคนิยมกับตลาดแรงงานในโลกยุคปัจจุบันมีส่วนสำคัญในการบิดเบือนความเข้าใจของเราต่อสตรีนิยมและช่วยกันผลิตสร้างผู้หญิงมิติเดียวขึ้นมา เธอสืบย้อนไปถึง

รากเหง้าของการเข้าสู่ตลาดแรงงานของผู้หญิง พร้อมเสนอว่าการเข้าสู่พื้นที่ทางเศรษฐกิจนอกครัวเรือนของผู้หญิงได้สร้างผลลัพธ์ที่สำคัญอย่างน้อยสองประการ นั่นคือ หนึ่ง การเข้าสู่ตลาดแรงงานของผู้หญิงมีส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดข้อถกเถียงเกี่ยวกับบทบาทและนัยสำคัญของงานในครัวเรือนของผู้หญิง ไม่ว่าจะเป็นงานบ้านหรือการเลี้ยงลูก และสอง การที่ผู้หญิงเข้าสู่ตลาดแรงงานเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งระหว่างสงครามโลกทั้งสองครั้งที่ผู้ชายหลายล้านคนถูกเกณฑ์ไปตายหรือพิการในสนามรบ ได้สร้างสำนึกของการประสบความสำเร็จและความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจให้กับผู้หญิงหลายต่อหลายคน

ในกลางศตวรรษที่ 20 โลกใบใหม่ของ “ผู้หญิง” อย่างน้อยๆ ในโลกตะวันตก จึงเป็นโลกของโอกาสที่จะทัดเทียมกับผู้ชายมากขึ้นเรื่อยๆ การได้ทำงานนอกบ้านเป็นการต่อสู้ทางการเมืองที่ผู้หญิงหลายทศวรรษเรียกร้องเสมอมา เพราะการทำงานได้ย่อมหมายถึงการถือครองทรัพย์สินได้ ไม่ใช่เป็นแค่ทรัพย์สินอีกต่อไป และการถือครองทรัพย์สินได้ก็หมายความว่าได้รับการได้รับสิทธิทางการเมืองตามมาอย่างไ้ก็ดี โอกาสของการประสบความสำเร็จจากการขายแรงงานมาพร้อมกับข้อจำกัดที่ว่างานหลายประเภทยังคงปฏิบัติต่อผู้หญิงอย่างไม่เท่าเทียมกับผู้ชาย ในหลายกรณี ผู้หญิงได้รับค่าจ้างน้อยกว่าผู้ชายเพียงเพราะพวกเธอเป็นเพศหญิง เนื้อตัวร่างกายของเธอเป็นอุปสรรคที่ทำให้ผลผลิตของผู้หญิงมีน้อยกว่าที่นายจ้างตั้งเป้าไว้ ผลิตภาพของผู้หญิงถูกดูแลจนจากระบบเศรษฐกิจแบบอุตสาหกรรม ลักษณะทางชีววิทยา เช่น ประจำเดือนและการตั้งครรภ์ได้กลายเป็นอุปสรรคที่จำกัดความก้าวหน้าในชีวิตของผู้หญิงจำนวนมากเอาไว้เสมอมา

กระนั้นก็ตาม อัตราของผู้หญิงที่ประสบความสำเร็จและได้ก้าวขึ้นไปเป็นผู้บริหารหรือนักธุรกิจชั้นนាំมิให้เห็นมากขึ้นทุกวัน แม้จะน่าจะไม่ได้แสดงให้เห็นว่าความสำเร็จเหล่านี้เกิดขึ้นจากปัจจัยใดกันแน่ แต่ภาพลักษณ์ของผู้หญิงที่ได้รับการผลิตซ้ำผ่านสื่อมวลชนในฐานะต้นแบบของผู้หญิงในอุดมคติของสังคม

¹ อย่างไรก็ตาม ในสังคมอื่นๆ เช่น ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก่อนสมัยใหม่ ผู้หญิงค่อนข้างมีบทบาททางเศรษฐกิจอยู่เสมอ โดยเฉพาะเมื่อผู้ชายต้องถูกเกณฑ์แรงงานไปหลายเดือนต่อปี กระนั้น พื้นที่ทางเศรษฐกิจไม่ใช่พื้นที่ที่มีความสำคัญเป็นลำดับต้นๆ เมื่อเทียบกับพื้นที่ทางศาสนาและการเมืองซึ่งมักเป็นเรื่องของผู้ชาย ยิ่งกว่านั้น มิได้หมายความว่าผู้หญิงในภูมิภาคนี้มีความเท่าเทียมหรือมีสิทธิเสมอกับผู้ชายในความหมายสมัยใหม่แต่อย่างใด (Ockey, 1999)

ทุนนิยม คือผู้หญิงที่มีลักษณะของ “เวิร์คกิ้งวีแมน” ใส่รองเท้าส้นสูง นั่งทำงานในออฟฟิศในเมืองใหญ่ มีโอกาสก้าวหน้าเป็นผู้บริหารระดับสูง มีอิสระทางเพศจนบางครั้งไม่ต้องรู้สึกผิดเมื่อมีเพศสัมพันธ์กับชายที่ไม่ใช่สามี เป็นผู้หญิงที่สามารถยืดหยุ่นลำพังทางเศรษฐกิจได้โดยไม่ต้องพึ่งพาผู้ชาย หรือเป็นผู้หญิงที่ “โสดเป็น” แต่จะให้ดีก็ขอให้ “ผู้ชายที่ใช่” ที่พร้อมจะยอมทำทุกอย่างเพื่อเธอไว้ในครอบครอง (Power, 2009: 27-30; 39-42)

สังคมทุนนิยมร่วมสมัยได้สร้างพันธะสัญญาอันทรงพลังให้กับผู้หญิงจนเชื่อให้พวกเธอเห็นว่าทุนนิยมคือเพื่อนที่ดีที่สุดของผู้หญิง และเป็นมิตรกับผู้หญิงมากกว่าผู้ชาย จนเชื่อว่าผู้หญิงจะเป็นอิสระและรู้สึกภาคภูมิใจกับตัวเองได้มากขึ้นหากพวกเธอยอมเดินตามตรรกะของทุน การปลดปล่อยผู้หญิงออกจากสังคมนิยมชายที่แต่เดิมมีรากฐานมาจากการปลดปล่อยผู้หญิงให้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมทางเศรษฐกิจแบบทุนนิยมได้ขยายตัวและแทรกซึมในระดับอุดมการณ์ สตรีนิยมที่เราเห็นทุกวันนี้เป็นผลผลิตของบริบททางประวัติศาสตร์ที่มีลักษณะเฉพาะอย่างยิ่ง ประวัติศาสตร์ของการเดินขบวนต่อสู้ปลดแอกผู้หญิงจากสังคมอันกดขี่ทางเพศถูกแทนที่ด้วยเรื่องเล่าขานขวยและการต่อสู้เพื่อให้ได้ครอบครองสัญลักษณ์ของความเป็นอิสระจากสังคมนิยมชายด้วยการบริโภคสินค้าการทำงานที่เคยเป็นสัญลักษณ์ของการต่อสู้ทางการเมืองของผู้หญิงในสังคมนิยมชายกลับกลายเป็นเพียงสัญลักษณ์ที่ตอกย้ำการปลดแอกตัวเองอย่างจอมปลอมที่ทำให้ผู้หญิงเชื่อกันไปว่า เมื่อฉันมีงานที่ดีทำ ฉันก็เท่าเทียมกับผู้ชาย โดยมีได้คิดเฉลี่ยใจถึงความเหลื่อมล้ำและปัญหาเชิงโครงสร้างของสังคมทุนนิยมนิยมชายที่ยังคงแฝงฝังอยู่กระทั่งในตัวของพวกเขาเอง ท้ายที่สุด ชัยชนะของผู้หญิงผู้เป็นตัวแทนของสตรีนิยมร่วมสมัย จึงเป็นชัยชนะที่แลกมาด้วยความพ่ายแพ้ของผู้หญิงด้วยกันเองมากกว่าจะเป็นความพ่ายแพ้ของสังคมนิยมชาย

ในบทท้ายๆ ของหนังสือ นิน่าหันไปวิเคราะห์อุตสาหกรรมสื่อลามกอนาจารในฐานะกลไกที่หลอมรวมและเชื่อมโยงโลกของการทำงานและการบริโภคเข้ากับแนวคิดสตรีนิยมที่เชิดชูคุณค่าทั้งสองอย่างไว้ได้เป็นอย่างดี (Power, 2009: 42-43) เธอมองเห็นว่าอุปสรรคสำคัญของนักคิดนักเขียนที่สมาทานแนวทางแบบสตรีนิยมในการวิพากษ์วิจารณ์สื่อลามกคือการละเลยมิติทางประวัติศาสตร์

และทำราวกับสื่อลามกอนาจารมิได้เปลี่ยนแปลงไปเลยท่ามกลางสายธารทางประวัติศาสตร์ ระบอบการเมือง และระบบเศรษฐกิจที่ไหลเวียนอย่างรวดเร็ว คุณูปการที่สำคัญยิ่งในส่วนนี้จึงเป็นการชี้ให้เห็นร่องรอยทางอุดมการณ์ของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่เร้นซ่อนไว้ท่ามกลางฉาก ตัวละคร และวิธีการนำเสนอของสื่อลามกอนาจารในยุคสมัยที่แตกต่างกัน โดยมีจุดมุ่งหมายหลักเพื่อลดทอนความเป็นการเมืองของการทำงานและเรื่องทางเพศ และทำให้มิติต่างในชีวิตของเรากลายเป็นแค่เรื่องทางเศรษฐกิจและการบริโภค

สตรีนิยมอันเป็นผลผลิตของสังคมนิยมร่วมสมัยจึงเป็นสตรีนิยมบริโภคนิยม (consumer feminism) ที่มีการบริโภคสินค้าเป็นท่าไม้ตายที่ใช้ต่อสู้กับความอยุติธรรมของสังคมนิยมนิยมชาย ในแง่นี้ นอกจากความเสี่ยงต่อการเสื่อมสมรรถภาพทางเพศจากการทำงานหนักโดยไม่ได้พักผ่อนอย่างเพียงพอ ผู้หญิงในทุกวันนี้ยังเสี่ยงต่อการเสื่อมสมรรถภาพทางอุดมการณ์ กล่าวคือไม่สามารถสร้างความเปลี่ยนแปลงใดๆ ให้กับระบบและไม่อาจท้าทายไปยังหัวใจของสังคมนิยมนิยมชายได้ เพราะมัวหมกมุ่นอยู่กับการบริโภคและสร้าง “ไลฟ์สไตล์” เพื่อปลดแอกตนเองให้เป็นผู้หญิงที่มีอิสระ

ในแง่นี้ “ผู้หญิงแกร่ง” จึงไม่จำเป็นต้องเป็นผู้หญิงที่สู้เพื่อผู้หญิงหรือเพื่อความเท่าเทียมทางเพศของคนทุกเพศสภาพ ยิ่งกว่านั้น ไม่ว่าตัวแทนของสตรีนิยมจะเป็นผู้หญิงที่เลือกทำงานในบริษัท เป็น “เวิร์คกิ้งวีแมน” หรือเป็นผู้หญิงที่เลือก “คิดนอกกรอบ” ออกไปทำบ้านดินและใช้ชีวิตด้วยตัวเอง สิ่งที่ขาดหายไปจากสตรีนิยมในทุกวันนี้เหมือนกัน ก็คือความสามารถในการคิดวิพากษ์ เลือกอย่างมีความหมาย และเรียกร้องในสิ่งที่ถูกรากถอนโคน ในแบบที่ผู้หญิงที่เป็นตัวแทนของสตรีนิยมในอดีตเคยเรียกร้อง ไม่ว่าจะเป็นการเรียกร้องให้ผู้หญิงได้มีโอกาสเป็นส่วนหนึ่งของตลาดแรงงาน หรือการเรียกร้องให้ผู้หญิงได้รับสิทธิทางการเมืองและได้รับความเคารพในฐานะมนุษย์เท่าเทียมกับผู้ชาย ซึ่งต่างเป็นข้อเรียกร้องที่ขัดแย้งต่อความรู้ความเข้าใจของคนในช่วงเวลาหนึ่งๆ อย่างสุดขีด

จริงอยู่ที่ประสบการณ์ของผู้หญิงและสตรีนิยมร่วมสมัยในความหมายของนี้ น่าจะเป็นประสบการณ์เฉพาะของผู้หญิงในบางสังคมและในบางชนชั้นมากกว่าจะเป็นปัญหาที่ผู้หญิงทุกคนต้องประสบในฐานะที่เป็น “หญิง” ขณะเดียวกัน

ข้อจำกัดของหนังสือขนาดสั้นเล่มนี้ คือผู้เขียนไม่ได้นำเสนอทางออกที่รูปธรรมใดๆ เอาไว้ นิยามเพียงแต่นำเสนอความคิด แต่ไม่ได้สืบสาวอย่างลงรายละเอียดว่ากระบวนการผลิตภาพแทนของผู้หญิงมิติเดียวในสังคมปัจจุบันมีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์อย่างไร อีกทั้งยังคงอีกมีหลายประเด็นที่ขาดหายไปเพราะมิได้อยู่ในความสนใจของผู้เขียน อาทิ ผู้หญิงต่างชนชั้นได้รับผลกระทบจากภาพลักษณ์ของผู้หญิงมิติเดียวแตกต่างกันมากน้อยเพียงใด และความสัมพันธ์ระหว่างจักรวรรดินิยมบริโภคนิยม และการทำงานของผู้หญิงได้สร้างความเปลี่ยนแปลงให้กับภาพลักษณ์ของสตรีนิยมในพื้นที่อื่นนอกโลกตะวันตกหรือไม่ เพียงใด (ถ้ามี)

อย่างไรก็ตาม เราไม่อาจปฏิเสธได้เช่นกันว่า “ผู้หญิงมิติเดียว” กลายเป็นประสบการณ์ร่วมที่ผู้หญิงหลายสังคมกำลังเผชิญอยู่ในปัจจุบัน ยิ่งกว่านั้น ดูเหมือนสิ่งที่นำเสนอและเรียกร้องจากเรา หรือจากผู้ที่สมารถแนวคิดแบบสตรีนิยมในยุคนี้ จะไม่ใช่การหาคำตอบสำเร็จรูปและไม่ใช่การเสนอทางออกอย่างรวบรัดจากปัญหานั้นๆ การที่ติดกับสตรีนิยมร่วมสมัย แต่เป็นการตั้งคำถามที่ถูกต้องกับภาพลวงตาของสตรีนิยมบริโภคนิยมที่หยิบยื่นข้อเสนอให้ผู้หญิงสามารถดำรงอยู่ในสังคมนิยมชายอย่างมีความสุขมากขึ้นโดยไม่จำเป็นต้องตั้งคำถามว่าความทุกข์ ความเจ็บปวด และการถูกปฏิบัติอย่างไม่เท่าเทียมที่พวกเธอเคยประสบหรือกำลังประสบมีที่มาจากอะไรกันแน่

ยิ่งไปกว่านั้น ดูเหมือนในสังคมที่ชีวิตของเราต้องดิ้นรนต่อสู้อยู่ตลอดเวลา และหลายครั้งก็เผลอตัวเดินตามสัญนิยมของทุนอยู่ด้อยๆ การฝันและตื่นขึ้นมาต่อสู้เพื่อโลกอุดมคติที่ผู้คนเท่าเทียมกันด้วยการบริโภคสินค้า จะเป็นเรื่องง่ายกว่าการลุกขึ้นตั้งคำถามกับความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างเรากับผู้อื่น ความสัมพันธ์ระหว่างตัวเรากับสังคมและระบบเศรษฐกิจที่เราอาศัยอยู่ รวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างเรากับตัวตนที่ถูกฉาบเคลือบไว้ด้วยคำอวดอ้างถึงความจริงแท้และความเป็นมิตรของทุน

รายละเอียดเกี่ยวกับผู้เขียน

นักศึกษาปริญญาโท ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

เอกสารอ้างอิง

พัชรศรี เบญจมาศ. (2546). **ผู้ชายเลวกว่าหมาและไม่ได้มาจากดาวอังคาร**.

พิมพ์ครั้งที่ 14. กรุงเทพฯ: ลอดช่อง.

Badiou, A. (2004). **Behind the scarfed law, there is fear**. Retrieved July 4, 2014 from <http://www.lacan.com/islbad.htm>

_____. (2005). **Being and Event**. trans. by Oliver Feltham. London: Continuum.

Fisher, M. (2009). **Capitalist realism: Is there no alternative?**. Winchester, UK: Zero Books.

Fukuyama, F. (1992). **The end of history and the last man**. New York: Free Press

Marcuse, H. (1964). **One-dimensional man; studies in the ideology of advanced industrial society**. Boston: Beacon Press.

Mears, A. (2011). **Pricing beauty: The making of a fashion model**. Berkeley: University of California Press.

Mukherjee, R., & Banet-Weiser, S. (2012). **Commodity activism: Cultural resistance in neoliberal times**. New York: New York University Press.

Ockey, J. (1999). God Mothers, Good Mothers, Good Lovers, Godmothers: Gender Images in Thailand. **The Journal of Asian Studies**. 58(4) (November), 1033-1058.

Power, N. (2009). **One Dimensional Woman**. Winchester, UK: Zero Books.

Salecl, R. (2011). **The tyranny of choice**. London: Profile.

The RSA. (2012). RSA Animate – First as Tragedy, Then as Farce. **Youtube**. Retrieved July 4, 2014 from <https://www.youtube.com/watch?v=hpAMbpQ8J7g>